

Stichting FLORON
p/a Rijksherbarium / Hortus Botanicus
Postbus 9514, 2300 RA Leiden

De FLORON-werkweek te Ees, Drenthe, 20-27 juli 1990

door *Eddy Weeda*

Eind juli 1990 werd een FLORON-werkweek gehouden met als standplaats 'Het Land van Bartje' te Ees, gem. Borger. 28 mensen namen deel aan de gehele werkweek, nog eens 4 waren de helft van de week aanwezig. Op dezelfde manier als in het voorgaande jaar¹ werd geïnventariseerd in groepjes van drie of vier, waarbij per groep per dag één tot twee kilometerblokken werden bekeken. Het onderzochte gebied strekte zich uit van Grolloo en Schoonloo in het westen tot Nieuw-Buinen en Valthermond in het oosten.

In floristisch opzicht werd het meest verwacht van het veenkoloniale deel van Oost-Drenthe, waar dan ook de eerste twee werkdagen werden doorgebracht. Landschappelijk spreekt dit gebied echter weinig tot de verbeelding, en de plantenrijkdom was evenmin overweldigend, zodat de rest van de week voornamelijk op de Hondsrug en ten westen daarvan werd doorgebracht. In totaal zijn 54 kilometerblokken afgewerkt. Omdat de inventarisatiegegevens in eerste instantie bestemd zijn voor het Atlasproject van de Werkgroep Florakaractering Drenthe, werd met de streeplijsten van deze werkgroep gewerkt.

Qua floristische verscheidenheid staat het gebied niet hoog aangeschreven. Tegen deze achtergrond gezien valt het mee dat ongeveer 470 inheemse soorten werden aangetroffen (de Reitma bij Elp niet meegerekend; zie aan het eind van dit verslag). In veel kilometerblokken waren niet veel meer dan honderd of nog minder plantesoorten te vinden. Desondanks bedraagt het maximale aantal dat op één vierkante kilometer werd waargenomen, 260. Het desbetreffende blok (17.16.25) vertoont dan ook een rijke verscheidenheid aan biotopen: het omvat zowel een stuk van de bebouwde kom van Borger (met oud opgaand loofbos, moestuinen en overhoekjes) als een traject van het Kanaal Buinen-Schoonoord. Bovendien ligt deze vierkante kilometer op de grens van de Hondsrug en het Hunzedal en biedt daardoor levenskansen aan zowel zand- en leem- als aan veenplanten en daarnaast aan specifieke bewoners van grenssituaties.

Hier volgt een bloemlezing van vondsten, die aanleiding geven tot commentaar.

Heide en schraalland — Struikhei (*Calluna vulgaris*) blijkt – alle ontginningen ten spijt – nog steeds vrij algemeen, niet alleen op de Hondsrug maar ook in delen van de veenkolonien, al gaat het daar maar om kleine aantallen. In meer dan de helft van de kilometerblok-

ken (29) werd zij genoteerd. Gewone dophei (*Erica tetralix*) is minder frequent (20 ×) en laat in veenkoloniaal gebied grotendeels verstek gaan. Kraaihei (*Empetrum nigrum*), die in het gebied al haar zuidoostgrens nadert, is maar op vier plaatsen gevonden. In vergelijking met andere vroegere heidestroken herbergt Oost-Drenthe nog steeds opvallend veel Stijve ogentroost (*Euphrasia stricta*, 17 × gevonden); dit geldt met name voor de veenkoloniën. Het jaar tevoren was deze soort in het Nijmeegse niet eenmaal aangetroffen!¹ De op soortgelijke plaatsen groeiende Blauwe knoop (*Succisa pratensis*) werd in de omstreken van Ees maar eenmaal waargenomen – minder dan verwacht. Daarentegen gedijt het elders zo bedreigde Valkruid (*Arnica montana*) op een drietal plekken in deze omgeving nog voorspoedig. Planten van natte heide en hoogveen, zoals Klokjesgentiaan (*Gentiana pneumonanthe*) en Kleine veenbes (*Oxycoccus palustris*), waren nog maar op weinig plaatsen te vinden: overal lijden eertijds natte heiden en vennen aan verdroging.

Kanalen en sloten — Het oostelijke deel van het gebied heeft in het Kanaal Buinen-Schoonoord en in sommige veenwijken een tamelijk rijke zoetwaterflora. Niet minder dan 12 Fonteinkruiden werden gevonden, met als zeldzaamste soort Langstengelig fonteinkruid (*Potamogeton praelongus*). Op het vinden van deze laatste was een premie gezet (namelijk deel 4 van de Oecologische Flora). De plant werd aangetroffen in een vak van het Kanaal Buinen-Schoonoord, ongeveer 2 kilometer ten noordwesten van een vroegere vindplaats. Van de te verwachten Fonteinkruiden werden alleen Plat, Spits en Rossig fonteinkruid (*P. compressus*, *acutifolius* en *alpinus*) niet waargenomen. Van Plat en Spits fonteinkruid is bekend dat zij op minder voedselrijk water aangewezen zijn, en bij Plat fonteinkruid wordt de laatste jaren een sterke achteruitgang geconstateerd.² Daartegenover vallen 5 vondsten te melden van Stomp fonteinkruid (*P. obtusifolius*), toch ook geen plant van al te voedselrijk water, en maar één van Puntig fonteinkruid (*P. mucronatus*), dat juist zeer voedselrijk water verkiest. Het relatief grote aantal vondsten van Kransvederkruid (*Myriophyllum verticillatum*, 8 ×) en Groot blaasjeskruid (*Utricularia vulgaris*, ook 8 ×), bewoners van minder voedselrijk water, geeft ook aan dat in het gebied voor de waterflora nog redelijk goede mogelijkheden liggen. Bij de opgaven van Groot blaasjeskruid moet worden aangekend dat het bij gebrek aan bloemen vaak niet uit te maken is of een plant tot deze soort of tot Loos blaasjeskruid (*U. australis*) te rekenen is. Dit geldt ook voor het voorlopige verspreidingskaartje voor Drenthe dat enige jaren geleden gepubliceerd is.³ Het beste is een aanduiding als '*Utricularia vulgaris* s. lat.' of '*Utricularia vulgaris* + *australis*' te gebruiken. Een opmerkelijke afwezigheid in het gebied is Krabbescheer (*Stratiotes aloides*).

Het Kanaal Buinen-Schoonoord was goed voor 5 vondsten van Moeraszoutgras (*Triglochin palustris*), dat nergens anders werd waargenomen. Eveneens bij het kanaal groeiden – elk op één plek – Grote boterbloem (*Ranunculus lingua*) en Rietorchis (*Dactylorhiza majalis* subsp. *praetermissa*). De waarneming van deze laatste was de enige orchideeënvondst in het gebied. De aanwezigheid van John Bruinsma stond borg voor de herkenning van de Blonde egelskop (*Sparganium erectum* subsp. *neglectum*)⁴, die op drie verspreide plaatsen in het gebied werd geïdentificeerd. De als tamelijk zeldzaam te boek staande Borstelbies (*Scirpus setaceus*) lijkt zich beter te handhaven dan veel van de pioniersoorten waarmee zij vroeger samen voorkwam; vijfmaal werd zij aangetroffen.

Droge, grazige bermen — Oost-Drenthe heeft niet de reputatie een rijke bermflora te herbergen. Vermeldenswaard zijn Kleine bevernel (*Pimpinella saxifraga*; 5 ×) en Steenanjer (*Dianthus deltoides*; 4 ×). Bij de laatste is het dikwijls twijfelachtig of hij zich zonder be-

middeling van de mens heeft gevestigd: de verdenking is gewettigd dat het om verwilderde planten gaat (evenals bij de Drentse vondsten van Cipreswolfsmelk, *Euphorbia cyparissias*, bijvoorbeeld bij Schoonloo en Spier). Kleine leeuwetand (*Leontodon saxatilis*), een West-europese plant die in Drenthe en Limburg veel zeldzamer is dan in de overige provincies, werd in Tweede Exloërmond gevonden.

Akkers en omgewerkte bermen — Drenthe heeft een armere akkerflora dan de meeste andere Nederlandse zandgebieden. Veel akkerplanten zijn van mediterrane oorsprong, en aarden niet in een koel gebied met veelvuldig optredende nachtvorst zoals Drenthe. Van de zeldzame akkerplanten die wèl gevonden werden, valt allereerst Smal streepzaad (*Crepis tectorum*) te vermelden, dat driemaal werd genoteerd. Ingesneden dovenetel (*Lamium purpureum* var. *incisum*) bleek vooral in de veenkoloniën vrij veel voor te komen; met 11 vondsten is zij minder aangetroffen dan Paarse dovenetel (var. *purpureum*; 18 ×) maar veel vaker dan Hoenderbeet (*L. amplexicaule*; 2 ×). Vijfmaal werd Slipbladige ooievaarsbek (*Geranium dissectum*) waargenomen. Tot voor kort was dit een typische kleiplant, maar door de alomtegenwoordige invloed van zware bemesting krijgt hij de kans steeds verder op de lichte grondsoorten door te dringen.

Varenflora — Specifiek aan muren gebonden varensorten, zoals Muurvaren (*Asplenium ruta-muraria*), werden in het geheel niet aangetroffen. Dit is opmerkelijk gezien de bijzondere vondsten die in de laatste jaren op sluiswanden vlak over de grens met Groningen zijn gedaan.⁵ Voor zover de muren langs het Kanaal Buinen-Schoonoord varens te zien geven, gaat het om facultatieve muurbewoners zoals Mannetjesvaren (*Dryopteris filix-mas*). Van de bosvarens moet Gebogen driehoeksvaren (*Gymnocarpium dryopteris*) worden genoemd, die onder naaldhout in de boswachterij bij Ees werd ontdekt.

Zeggeflora — Het soortenrijkste geslacht van onze flora, Zegge (*Carex*), omvat nauwelijks soorten die echt algemeen kunnen worden genoemd; ook de minst kieskeurige Zeggen zijn lang niet overal present. Van de 17 soorten die tijdens de werkweek werden gevonden, komen de volgende het meest voor⁶:

Hazezegge	<i>C. ovalis</i>	22 ×
Pilzegge	<i>C. pilulifera</i>	18 ×
Snavelzegge (!)	<i>C. rostrata</i>	16 ×
Zwarte zegge	<i>C. nigra</i>	13 ×
Hoge cyperzegge	<i>C. pseudocyperus</i>	10 ×
Ruige zegge	<i>C. hirta</i>	9 ×
Zompzegge	<i>C. curta</i>	8 ×
Pluimzegge	<i>C. paniculata</i>	7 ×

Als voorbeelden van niet gevonden soorten, die gezien de grondsoorten, de biotopen en de tijd van het jaar wel verwacht mochten worden, zijn te noemen: Dubbelloof (*Blechnum spicant*), Akkerhoornbloem (*Cerastium arvense*), Akkerwinde (*Convolvulus arvensis*), Kamgras (*Cynosurus cristatus*), Peen (*Daucus carota*), Brede wespenorchis (*Epipactis helleborine*), Bleekgele hennepnetel en Dauwnetel (*Galeopsis segetum* en *speciosa*), Robertskruid (*Geranium robertianum*), Grondster (*Illecebrum verticillatum*), Klein springzaad (*Impatiens parviflora*) en Knopig helmkruid (*Scrophularia nodosa*). De meeste van deze soorten zijn berm- of bosplanten, categorieën die in Oost-Drenthe naar verhouding ondervertegenwoor-

digd zijn. Voor de volledigheid worden nog enige soorten genoemd die tijdens de werkweek niet werden genoteerd maar waarvan wel recente waarnemingen uit het gebied bekend zijn: Ruige klaproos (*Papaver argemone*; Bronneger), Knolboterbloem (*Ranunculus bulbosus*; Schoonloo), Hongaarse raket (*Sisymbrium altissimum*; Bronneger), Valse salie (*Teucrium scorodonia*; Lunsbergen) en Grote tijm (*Thymus pulegioides*; Buinen), alsmede lentebloeiërs die al vóór de zomer verdwijnen zoals Bosgeelster (*Gagea lutea*; Borger), Muizestaart (*Myosurus minimus*; Drouwenerveen⁷), Gewone vogelmelk (*Ornithogalum umbellatum*) en uiteraard Speenkruid (*Ranunculus ficaria*). Al met al is het huidige aantal soorten in de onderzochte streek op 500 te schatten.

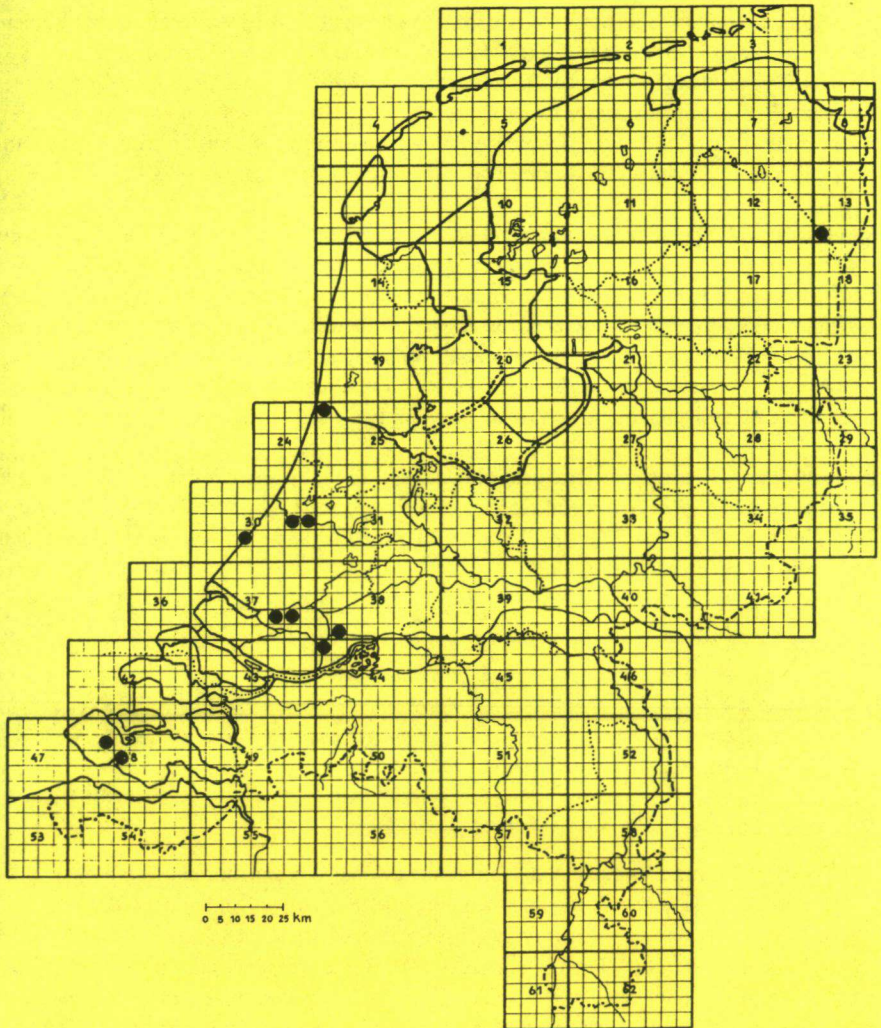

Fig. 1. Vindplaatsen van Glanzend kruiskruid (*Senecio squalidus*) in Nederland (1960–1990).

Op een industrieterrein bij Nieuw-Buinen, maar juist op Gronings grondgebied, werd een Kruiskruid verzameld, dat niet met de Flora van Nederland op naam te brengen bleek. Het bleek om *Senecio squalidus* te gaan, welke soort ook al tien jaar tevoren in Nieuw-Buinen was waargenomen.⁸ Een geval van inburgering dus, van een oorspronkelijk Zuid-Italiaanse soort die al sinds twee eeuwen tot de Engelse flora behoort en die zich de laatste decennia hier en daar in Noord-Frankrijk en België heeft gevestigd. De eerste vondst in Nederland dateert van 1960 en werd gedaan te Middelburg.⁹ Sindsdien is zij in de westelijke helft van het land op verscheidene plaatsen gevonden (fig. 1), in hoofdzaak op haven- en industrieterreinen. In Leiden is in de jaren '70 gepoogd haar inburgering door uitzaaiing te forceren¹⁰, wat echter geen grootscheepse uitbreiding heeft opgeleverd: blijkbaar was, anders dan bij Bezemkruiskruid (*S. inaequidens*), de tijd daarvoor toen nog niet rijp. Bij de Waalhaven in Rotterdam werd *S. squalidus* in 1984 echter bij honderden aangetroffen.¹¹ Nieuw-Buinen is tot dusver de enige vindplaats in de oostelijke helft van het land. Het is zaak de wegen van *S. squalidus* nauwlettend in de gaten te houden. Een korte beschrijving is te vinden in het vierde deel van de Nederlandse Oecologische Flora¹² onder Oostelijk kruiskruid (*S. vernalis*), waarop de plant dikwijls nogal lijkt, al zijn de bladeren doorgaans veel dieper ingesneden (ongeveer als bij Boerenwormkruid). De benaming *Senecio squalidus* is vermoedelijk één van de boosaardige naamgrapjes van Linnaeus, want de letterlijke betekenis ervan is 'vuile oude man'. In het Nederlands heet de plant vleiender Glanzend kruiskruid.¹³ Hoe dit zij, onze grijsaard werd na identificatie met een extra bedevaart buiten werktijd vereerd.

Eenzelfde eer gold de Zwaardrus (*Juncus ensifolius*), die in de berm van een greppel bij Sleen voorspoedig gedijt. Een wonderlijke verschijning, met rijdende bladeren als van Beenbreek en bloemhoofdjes als van een Veldbies. Wellicht moet zij als verwilderde sierplant worden beschouwd.¹⁴

Bij wijze van uitsmijter werd op 26 juli een bezoek gebracht aan de schraallanden bij Elp, waar we ons speciaal met Rode Lijst-soorten en aantalsschattingen zouden bezighouden. Als gastdocent hield Ruud van der Meijden een inleiding over dit onderwerp. De oogst aan soorten van de Rode Lijst viel echter tegen, mede doordat het terrein nogal aan de droge kant was. Vlozegge (*Carex pulicaris*) liet zich door de droogte niet deren, ook Paardehaarzegge (*C. appropinquata*) en – in gering aantal – Blonde zegge (*C. hostiana*) werden waargenomen, maar niet de grote specialiteit van het terrein, Tweehuizige zegge (*C. dioica*), die enkele jaren tevoren nog wel was waargenomen. Vermoedelijk hield zij zich voor ons schuil door niet te bloeien ...

1. E.J. Weeda, 1989. De eerste FLORON-werkweek te Groesbeek, 22–28 juli 1989. *Gorteria* 15: 149–154.
2. R.J. van Wijk & P.J.M. Verbeek, 1986. De smalbladige fonteinkruidsoorten in Nederland, herkenning en oecologie. *Wetensch. Meded. KNNV* 177.
3. Verspreidingskaartje van *Utricularia vulgaris* in Nieuwsbrief no. 7 van de Werkgroep Florakartering Drenthe (WFD), september 1984.
4. J. Bruinsma, 1989. De Blonde egelskop [*Sparganium erectum* L. subsp. *neglectum* (Beeby) Schinz & Thell.] in zuidoostelijk Noord-Brabant. *Gorteria* 15: 99–103.
5. A.J. Dijkstra & H. Dijkstra, 1986. Bijzondere muurvegetaties in de gemeente Stadskanaal. Manuscript.
6. Vergelijk de verspreidingskaartjes van enige Zeggen in Nieuwsbrief no. 14 van de Stichting Werkgroep Florakartering Drenthe (WFD), april 1988.
7. E.J. Weeda, A.C.J. Dijkstra & W.Ph. ten Klooster, 1984. Voorkomen en standplaats van de muizestaart (*Myosurus minimus* L.), in het bijzonder in Noordoost-Nederland. *Natura* 81: 95–99.

8. J. Mennema & W.J. Holverda, 1982. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in Nederland, hoofdzakelijk in 1980. *Gorteria* 10: 189–213.
9. S.J. van Ooststroom & Th.J. Reichgelt, 1962. Aanwinsten voor de Nederlandse adventief-flora 2 (met naschrift van A. de Visser). *Gorteria* 1: 25–28.
10. J. Mennema & S.J. van Ooststroom, 1974. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in Nederland, hoofdzakelijk in 1973. *Gorteria* 7: 65–83.
11. Schriftelijke mededeling van P. Florusse, 1984.
12. E.J. Weeda, 1991. *Nederlandse Oecologische Flora* 4. Amsterdam.
13. R. van der Meijden & L. Vanhecke, 1986. Naamlijst van de flora van Nederland en België. *Gorteria* 13: 85–170.
14. R. van der Meijden & W.J. Holverda, 1991. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in 1988, 1989 en 1990. *Gorteria* 16: 125–147.